

Jaargang 18.

Nummer 1.

2020.

"Vier Heerlijkheden"

Historische Werkgroep Stichting De Vier Heerlijkheden te Brakel.

Omslag: "Huis Brakel".
Tekening: Jaap Verweij.

	Blz.
Van de Werkgroep	1
De tocht van de Lichte Divisie in mei 1940	2

Redactie:

Jan van Loopik.
Ap de With.

Titel: "Vier Heerlijkheden"

(p) ISSN: 2542-5781

(e) ISSN: 2667-3363

Oplage: 160 stuks.

Historische Werkgroep
Stichting
De Vier Heerlijkheden
Brakel.

Dwarssteeg 4, 5306 BC Brakel.

Van de werkgroep

Dit jaar vieren we onze 75-jarige bevrijding. Dit is het vieren waard als je je verdiept in de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, is het een tijd waarnaar we zeker niet terug verlangen. Vrijheid is een groot goed, wat we ten allen tijde moeten verdedigen. In deze uitgave van ons periodiek kijken we terug naar de begindagen van de Tweede Wereldoorlog. We lezen hoe de Lichte Divisie uit Brabant via onze streek richting Holland moest trekken om daar ons land zo goed als kon te verdedigen tegen een te sterke overmacht. De afloop is iedereen bekend. Nederland gaf zich over, het koningshuis zocht een veilig onderkomen in het buitenland. Gelukkig werden we na vijf jaren bevrijd en dat wordt nu terecht groots gevierd. Hieronder nog een lied naar aanleiding van de bevrijding in 1945 door L. de Goede.

De tocht van de Lichte Divisie in mei 1940

Na de inval van het Duitse leger op Nederlands grondgebied op 10 mei 1940 trok een onderdeel van de Lichte Divisie uit Brabant bij Brakel via een pontonbrug de Waal over. Er moesten 250 auto's en een Regiment Wielrijders naar de andere zijde van de Waal verplaatst worden. Vanwege de veiligheid was het een uitgerekte colonne geworden en het duurde even voordat iedereen aan de overkant was. Toch haalde niet iedereen de overkant, want voordat de laatste soldaten over konden, werd de verbinding tussen de Bommelerwaard en de overkant van de Waal door de Duitse genie vernietigd. Het schip "De Verandering" van de gebroeders Krijgsman uit Bleskensgraaf werd hierbij tot zinken gebracht.

Pontonbrug tussen Brakel en Herwijnen.

De pontonbrug lag er al voor de oorlog, van den Bol, huis Den Hoek te Herwijnen naar Brakel, waar een veerpad lag. Nederland was gemobiliseerd en de pontonbrug zorgde voor de Noord-Zuid verbinding. De Nederlandse genieafdeling lag met twee Rijnaken aan de Herwijjnse kant in de rivier, waarop de soldaten gehuisvest waren. De pontonbrug werd af en toe gelegd want de vaart moest ook doorgaan. Na de overgave tijdens de Duitse bezetting was het snel afgelopen met deze verbinding.

Voor de oorlog sprak men nog over de Lichte Brigade in plaats van de Lichte Divisie. Deze stond toen nog onder leiding van generaal Reynders. Ze waren hoofdzakelijk in het Oostelijk deel van Noord-Brabant gevestigd en moesten de Zuidgrens tussen Weert en Tilburg verdedigen. Begin mei 1940 stond de Lichte Divisie onder bevel van Generaal-Majoor A.A. van der Nijnatten, de divisiecommandant was H.C. van der Bijl. De Lichte Divisie was niet geheel op sterkte, in plaats van de geplande 10.000 man waren dit er 9000, dus 10 procent onder de bezetting. De oorspronkelijke taak was een gat van 40 kilometer in de zuidelijke verdediging te dichten. Het was al bekend dat dit voor deze manschappen niet haalbaar zou zijn.

Fietsen van het RW in de Isabellakazerne in 's-Hertogenbosch.

Een bijzonder onderdeel van de Lichte Divisie waren het 1^e en 2^e Regiment Wielrijders, opgericht 1 mei 1922. De soldaten spraken niet over hun fiets maar over hun wiel, en was van het merk Fongers. Er zat geen kettingkast en verlichting op, een reflector op het achterspatbord was voldoende. De kleuren rood wit en blauw waren op de voorvork van de fiets geschilderd. Elke fiets had een eigen nummer, met witte verf boven de reflector aangebracht. De soldaten droegen een karabijn merk M95 (1895) met bajonet. Het Regiment Wielrijders bestond tijdens het uitbreken van de oorlog uit 5190 man.

De Isabellakazerne in 's-Hertogenbosch heeft ter herinnering aan dit Regiment een tentoonstelling ingericht. Naast het Regiment Wielrijders bestond de Lichte Divisie ook uit het Stafkwartier en de Gemotoriseerde eenheden.

De opzet van verplaatsing van de divisies was als volgt: het 1^e Regiment Wielrijders zouden met behulp van een jukbrug bij Drongelen de Bergsche Maas oversteken, en bij Brakel met een pontonbrug over de Waal, ze zouden via het oosten van Gorinchem en de weg ten oosten van het Merwedekanaal rijden en over de Lekbrug bij Vianen richting het gebied ten noorden van de Lek trekken. Het 2^e Regiment zou via Keizersveer en de veren tussen Sliedrecht en Gorinchem (twee militaire en twee burgerveren) de Waal oversteken en in het gebied ten zuiden van de Lek blijven. Het Stafkwartier zou zich ten westen van Gouda vestigen en de Gemotoriseerde eenheden zouden via de Moerdijkbrug en Dordrecht naar het noorden van Rotterdam gaan.

Voor de inval van de Duitsers waren al diverse eenheden van de Lichte Divisie elders gedetacheerd. De Brabantse verdediging moest het van de achterblijvende Peeldivisie hebben.

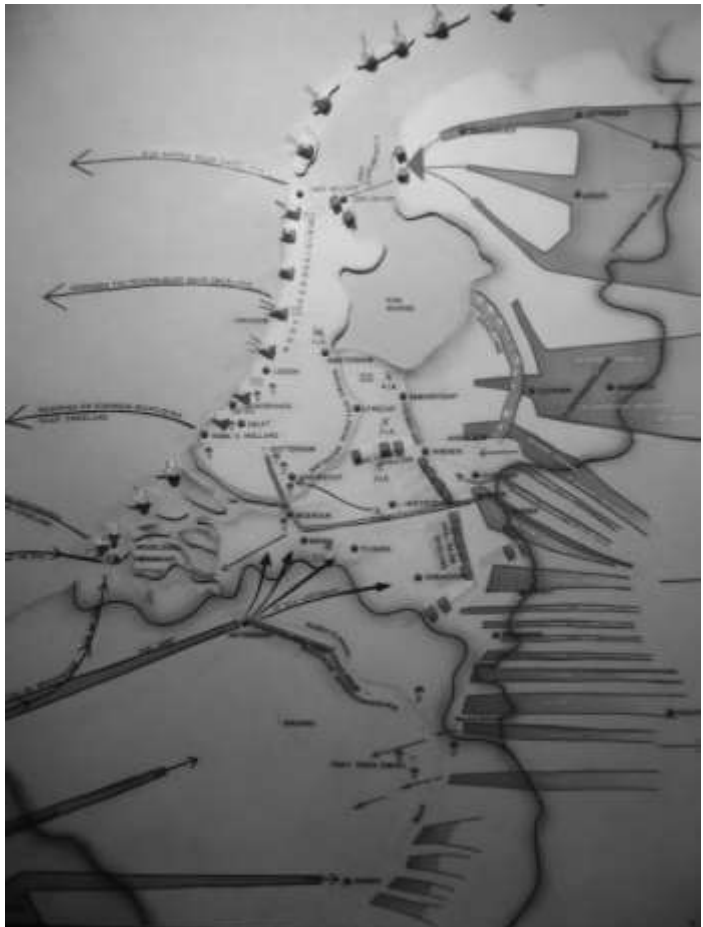
Generaal Winkelman trad aan en in maart 1940 werd al besloten dat binnen vierentwintig uur na de inval van de Duitsers de Lichte Divisie ingezet zou worden in de Vesting Holland.

Generaal Winkelman.

Hij nam dus gezien de omstandigheden ook uiteindelijk deze beslissing om de Lichte Divisie in te schakelen in het Hollandse gebied. De oorspronkelijke planning om de Lek over steken haalde het dus niet.

Op 10 Mei 1940 viel het Duitse leger Nederland binnen onder het mom van een Engels-Franse invasie te voorkomen en om de neutraliteit van Nederland en België met alle middelen veilig te stellen. Via Venlo en Maastricht trok het Duitse leger ons land binnen, De Peel-Raamstelling was te zwak voor de Nederlandse verdediging. Bij de opmars van het Duitse leger door Noord-Brabant lieten ze de het land van Heusden en Altena en de Bommelerwaard ongemoeid.

Inval van de Duitsers op 10 mei 1940.

Ook het Noorden en Noordoosten vielen al snel in Duitse handen. Aanvallen op de Afsluitdijk werden afgeslagen. Duitse parachutisten landden achter de Nederlandse verdedigingslijnes met als doel bruggen en vliegvelden in te nemen.

De Duitsers waren inmiddels via de lucht in IJsselmonde geland. Zij stonden onder bevel van generaal Kurt Student. Vierduizend parachutisten werden in de strijd tegen ons land ingezet. Generaal Van Andel had in de Vesting Holland om deze reden versterking nodig. In het Brabantse Boxtel kreeg kolonel Van der Bijl om tien uur een telefoontje om het Merwedefront tussen Gorinchem en Dordrecht te bezetten. Het zou geen gemakkelijke tocht worden want vrijwel alle bruggen, zoals de Moerdijkbrug, de Zwijndrechtse brug over de Dordse Kil, de Barendrechtse brug over de Oude Maas en de Maasbruggen over de Nieuwe Maas waren door de Duitsers bezet. Alleen de brug over de Noord bij Alblisserdam niet. Ook hadden ze de Waalhaven al in handen en werd er in Rotterdam al flink gevochten. Daardoor moesten uiteindelijk de Gemotoriseerde eenheden na de brug bij Keizersveer ook de route van het 1^e Regiment Wielrijders volgen, dus via Brakel de Waal oversteken. Er waren zelfs al verkeersregelaars naar Rotterdam vooruit gezonden.

Het 1^e Regiment Wielrijders was op 10 mei in de Maaslinie gelegerd en werden nadat ze bericht hadden ontvangen dat ze terug moesten naar hun bataljon Eindhoven bij het optrekken tussen de Maaslinie en de Peel-Raamstelling al gehinderd door vernielingen bij Nederweert. Daarna trokken ze met hinder over de Zuid-Willemsvaart naar Loon op Zand richting Waalwijk. In de buurt van Kaatsheuvel werd door Colonnees nog op overvliegende Duitsers geschoten, Het korps Rijdende Artillerie werd echter bestookt door de Duitsers waarmee bij de Lichte Divisie zeven doden en elf gewonden vielen. Pas in de avond staken ze in Drongelen de Bergsche Maas over. Daar was een geheide jukbrug gemaakt met een doorlaatvak van pontons. Drie dagen later werd de brug in brand gestoken om te voorkomen dat de vijand de brug zou gebruiken. Het regiment overnachtte in Eethen en de volgende dag op 11 mei, trokken ze langs de dode Maas naar Andel.

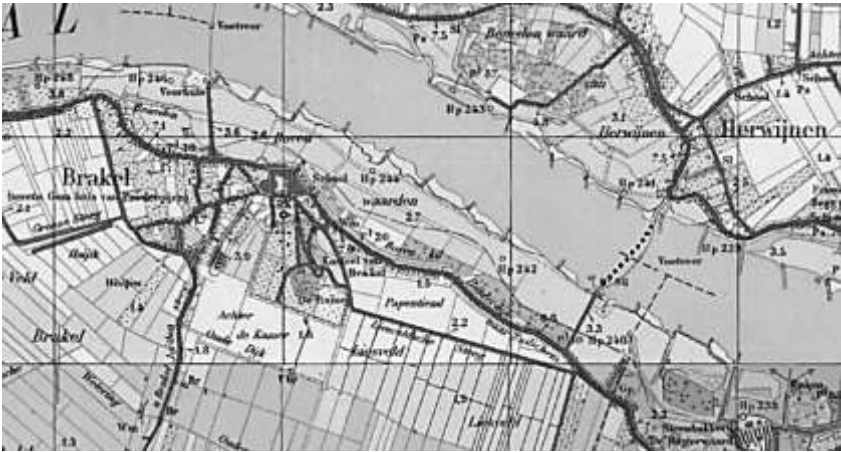
Via de Andelse sluis gingen ze over de dijk langs de geïnundeerde gebieden naar Brakel waar ze met de pontonbrug over de Waal naar de Herwijjnense kant overstaken op weg naar Gorinchem.

Jukbrug bij Drongelen.

Willem van der Zalm woonde als tienjarig jongetje aan het eind van de Liesveldsesteeg en zag met eigen ogen de soldaten met heel hun hebben en houwen op de Papatientdijk staan, de Belse paarden trokken het zware materiaal en de keukenwagens. De colonne stond te wachten om de sloopbrug over te trekken die aan het eind van de Ovendam met de Herwijjnse kant was verbonden. Het waren gevorderde schepen die met balken en planken aan elkaar gemaakt waren. In het midden konden de schepen van 60 tot 80 ton, er tussenuit gevaren worden om de scheepvaart door te laten gaan. Naderhand werden de balken weer binnendijs opgeslagen en werden ze door Duitse soldaten bewaakt. Uiteindelijk vond het hout gretig aftrek bij de Brakelse bevolking. Bij het wachten voor de sloopbrug waren er zelfs Brakelse soldaten die, voordat ze over de brug trokken, nog even naar huis gingen om de familie te begroeten. Willem heeft ook nog gezien dat de Nederlandse soldaten met verouderde geweren op de overvliegende Duitsers schoten, zonder resultaat uiteraard. Op een gegeven moment werd er geroepen “laat die burgers weggaan”.

Scheepjesbrug naar Herwijnen.

Aan de overkant van de Waal gingen de soldaten via een pad richting Den Bol in Herwijnen bij het Huis den Hoek. Toon de Smid (geb. 1931) uit Herwijnen, vertelde dat de Nederlandse genie hier met twee Rijnaken aan de Herwijense kant lagen waarop de soldaten gehuisvest waren.

De oversteek bij Brakel-Herwijnen werd beschermd door eenheden van de Luchtverdedigingsgroep Gorinchem. Ten Noorden van Herwijnen stond het 112 Bataljon Luchtdoel Artillerie opgesteld, later werden ze naar Leerdam verplaatst, terwijl bij Brakel het 87 en het 88 Peloton Luchtdoel mitrailleurs stonden. Deze Pelotons waren uitgerust met vier M25 Spandau zware machinegeweren. Deze pelotons werden later verplaatst naar Dalem en Leerdam.

De batterij bij Herwijnen was een verouderde batterij luchtdoelartillerie, geplaatst op een vrachtauto, of aanhangwagen.

De kanonnen waren aangepaste kanonnen veldartillerie uit de 19^e eeuw.

In Herwijnen sprak men van een verlichtte Batterij vanwege de zoeklichten om de vijandelijke vliegtuigen te lokaliseren en zodoende de noodbrug te beschermen.

Toch heeft de verdediging niet kunnen voorkomen dat de brug bij Brakel gedeeltelijk door de Duitse luchtmacht werd vernield waardoor een deel van de compagnie een andere route moest kiezen.

Luchtverdediging.

In de avond kwam het 1^e Regiment Wielrijders in Bleskensgraaf aan en werden op 12 mei ingezet bij de verdediging van de Noord bij Alblasserdam. Het 2^e Regiment Wielrijders waren op 10 mei in de buurt van Venlo achter de Maas en moesten ook volgens orders bij het uitbreken van de oorlog terug naar hun bataljon in Oirschot. Deze compagnie trok bij Keizersveer de Bergsche Maas over, werden bij Gorinchem over de Merwede gezet en overnachtten in Schelluinen. De volgende morgen trokken ze via Sliedrecht naar Alblasserdam.

Bij Alblasserdam ondervond de Lichte Divisie onder leiding van commandant Van der Bijl veel hinder door het bombardement op Alblasserdam door de Duitsers. Ook Bleskensgraaf ontkwam niet aan een bombardement. In de avond trok de Lichte divisie dan in het donker richting het Papendrechtse Veer. Doordat de goederen- en levensmiddelentreinen nog niet waren gearriveerd werd er die dag honger geleden. Volgens het oorspronkelijke plan waren de voorraden naar Ameide gezonden en waren daar ook door een luchtbombardement getroffen. Om half tien 's avonds kwamen ze pas in Oud-Alblas aan. Ook de volgende dag waren ze er niet in geslaagd zich bij het bataljon aan te sluiten.

Bij een tussentijdse tankstop in Gorinchem was door de bewoners nog wat voedsel uitgereikt. Tussen 11.00 en 13.00 uur bereikte het grootste deel van de divisie de volgende dag het Eiland van Dordrecht. Het Bataljon werd opgesteld in het Oranjepark en het daaraan grenzende park Merwestein.

Commandant Van der Bijl laat in Dubbeldam zijn commandopost inrichten.

Schetskaarten nr. Z 5 en 6, situatie van de Lichte Divisie op 10 mei 18.00 en 24.00 uur.

Na het vallen van de Grebbelinie op 13 mei was de Koninklijke familie en de regering al naar Engeland uitgeweken. Op dezelfde dag werd er door het Regiment Wielrijders van de Lichte Divisie op het eiland van Dordrecht hevig gevochten met de Duitsers maar het lukte hen de Duitsers terug te dringen, maar later trokken de Wielrijders zich toch terug in het stadje Dordrecht.

Omdat in de vroege morgen van 14 mei de stad zich aan de Duitsers overgaf, werd het bombardement op deze stad afgelast. In Gorinchem ontstond paniek door een dreigend bombardement op de stad en om half zes werd het sein gegeven door burgemeester Van Rappard dat de burgerbevolking moest evacueren maar door de militaire politie werden de evacués weer teruggestuurd.

Rotterdam brandt.

Helaas werd de stad Rotterdam wel gebombardeerd. 's Middags om half twee vielen de eerste bommen en om half vier capituleerde de stad.

Inmiddels had het 1e Regiment Wielrijders zich richting Kinderdijk aan de Lek begeven waar ze versterking kregen van een uit Dordrecht afkomstige compagnie torpedisten. Tevergeefs streed het Nederlandse leger vijf dagen lang tegen het te sterke leger van de Duitsers.

Woensdagmorgen 15 mei werd de capitulatie in een schooltje in Rijsoord door generaal Winkelman en Von Kuchler ondertekend en begon de Duitse bezetting in ons land. In totaal had het Nederlandse leger in deze begindagen van mei ruim tweeduizend soldaten verloren en waren meer dan tweeduizend burgers omgekomen. Aan Duitse zijde was waarschijnlijk hetzelfde aantal soldaten gesneuveld.

Het schip “De Verandering“ van de gebroeders Krijgsman welke door de Duitsers bij Brakel tot zinken was gebracht, werd in september 1940 weer gelicht, vaarklaar gemaakt en naar de Alblasserdamse haven gebracht. Het Regiment Wielrijders is na de oorlog opgeheven.

Bronnen:

- * De strijd om de vergeten brug – A. Korpel / Pieter A. Kerkwijk De Klaroen 1980.
- * Reformatorisch Dagblad, 11 mei 1979: Schippers waren vroeger onmisbaar in de Alblasserwaard.
- * Het gevecht aan de Noord 11-14 mei 1940, M.R.H. Calmeyer.
- * Nederlands Instituut voor Militaire Historie, verslag van de Commandant van de Luchtverdedigingsgroep Gorinchem archief 409/446118.
- * De krijgsverrichtingen op het Zuidfront van de Vesting Holland, -
V.E. Nierstrasz met schetskaarten.
- * Werkgroep Vesting Gorinchem – Hugo Ouwerkerk.
- * Toon de Smid – Herwijnen.
- * Willem van der Zalm – Brakel.
- * Website: zuidfront-holland 1940.
- * Website: fortisabellakazerne.
- * Nationaal Bevrijdingsmuseum Groesbeek.
- * Wikipedia.
- * Stiwot forum.

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door:

MCD SUPERMARKT VAN HEEMSKERK

E. P. van Ooijenstraat 5 - 5308 KD Aalst - Tel. 0418-671598

HAIR FASHION LENY

Dr. van Aalststraat 3 - 5308 KJ Aalst - Tel. 0418-672119

PLUS SUPERMARKT DUIJZER

Molenkampsweg 3 - 5306 VN Brakel - Tel. 0148-671287

BERT DE VRIES. Garagebedrijf en tankstation

Zalmstraat 2 - 5306 GJ Brakel - Tel. 0418-671390

www.autobedrijfbertdevries.nl

HOVENIERSBEDRIJF DE PLATAAN

Kooiweg 6 - 5306 VT Brakel - Tel. 0418-673646

www.de-plataan.nl

DIJKHOF TWEEWIELERS

Kruispad 2 - 5306 AN Brakel - Tel. 0418-672623

www.dijkhoftweewielers.nl

Colors@Home LINDHOUT

Burg. Posweg 19 – 5306 GA Brakel – Tel.0418-671349

www.lindhoutwonen.nl

T.H.O. BAKKER V.O.F.

Egter van Wissekerkeweg 5 - 5307 VA Poederroijen

Tel. 0418-671647

GOVERT GRANDIA

Groenten en fruithandel

Jul. van Stolbergstraat 21 - 5307 HH Poederroijen - Tel. 0418-672334

VAN GENDEREN

Attent - Bakkerij

Burg. Hobolaan 6a - 5305 CR Zuilichem - Tel. 0418-671360

WIJK VAN HOLDING

Waaldijk 65 - 5306 CC Zuilichem - vanwijkaart@gmail.com

www.vierheerlijkheden.nl